

УДК 378.036:7

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА ОСНОВ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

І.Г. Будаєва

У статті подається матеріал щодо практичного застосування педагогічних технологій формування мовленнєвої культури мовлення викладача вищого навчального закладу із залученням засобів мистецтва. Розглядаються результати застосування артпедагогічних методик щодо підвищення рівня мовленнєвої культури педагогів.

Ключові слова: педагогічні технології, мовленнєва культура, засоби мистецтва, артпедагогічні методики.

У педагогічній теорії та практиці виникло протиріччя між соціально-педагогічними потребами суспільства в цілому та вищої школи зокрема у фахівців, що володіють високим рівнем розвитку мовленнєвої комунікативної компетентності (при посиленні уваги до комунікативної складової навчально-виховного процесу), з одного боку, і недостатньою теоретичною і практичною розробленістю проблем формування компонентів мовленнєвої комунікації викладачів — з іншого.

Наразі мовна комунікація (її компоненти, структура, у тому числі і її моделі, суб'єкти та ін.) розглядаються як компонент професійної діяльності вчителя, його педагогічної майстерності (Ю.П. Азаров, Ю.К. Бабанський, А.С. Белкін, І.Я. Зязюн, В.Д. Семенов та ін.), педагогічної творчості (В.І. Загв'язинський, Н.Д. Никандров, М.М. Поташник та ін.), педагогічної самоосвіти та автодидактики (А.Я. Арета, С.А. Дніпров, Л.І. Рувінський, С.Б. Сульське та ін.), педагогічного спілкування (О.О. Бодальов, І.О. Зимня, В.А. Кан-Калік, Я.А. Коломинський, А.А. Леонт'єв, А.В. Мудрик, А.А. Реан та ін.), педагогічної комунікації (Г.С. Васильєва, Л.А. Найн, Е.І. Пасова, В.Д. Ширшов та ін.).

Проблема формування мовних моделей існувала, звичайно, і раніше, але довгий час залишалася поза увагою дослідників, оскільки що у ВНЗ у викладанні переважав інформаційний підхід, орієнтований на передачу і розширення певної суми знань, умінь і навичок, а не на розвиток професійних якостей [1, с. 124].

Вперше об'єктом педагогічного дослідження став процес формування мовленнєвої культури засобами мистецтва. Розроблено та апробовано критерії оцінок рівнів мовленнєвої культури. Виявлено умови і чинники, що впливають на підвищення рівня мовленнєвої культури. Побудовано цілісну педагогічну систему профільного формування мовленнєвої культури викладачів вищої школи.

Удосконалення мовленнєвої культури викладачів має здійснюватися через систему спеціальних курсів, спрямованих на відпрацювання мовленнєвих умінь. Процес становлення та вдосконалення професійного мовлення викладача має відбуватися на основі виявлення рівня його мовленнєвої культури та педагогічних умов, що сприяють її вдосконаленню.

Мета визначила постановку таких завдань:

- розробка системи критеріїв оцінки рівнів сформованості культури мовлення, які дозволяють на всіх етапах дослідження визначати рівень знань і спостерігати динаміку формування культури мовлення;
- виявлення факторів, що обумовлюють високий рівень формування мовленнєвої культури;
- обґрунтування педагогічних технологій формування основ професійно-мовленнєвої культури викладача вищої школи засобами мистецтва.

Вивчивши психолого-педагогічну літературу, можна дійти висновку, що автори не дають спеціального визначення мовленнєвої культури викладача, більше того, серед різноманіття робіт з педагогічної майстерності, педагогічної техніки, педагогічного спілкування, комунікативної культури викладача, дослідження в галузі мовленнєвої культури викладача ще не закінчені [2, с. 7].

Експериментальна робота проводилась на базі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. При реалізації курсу «Мовленнєва культура викладача вищої школи» були проведені лекційні заняття на тему «Фактори впливу на стан мовленнєвої культури викладачів вищого навчального закладу», «Художній текст як прецедентний феномен» тощо [7, с. 117]. Також вважалося за доцільне

проведення практичних занять на тему «Роль мови у професійній діяльності», «Сучасний етикет публічного мовлення», «Види та жанри наукової літератури з проблеми освіти» з метою вдосконалення власних навичок щодо культури мовлення викладача вищої школи [9, с. 108].

При проектуванні виховного заходу ми керувалися тим, що гуманізація особи буде здійснюватися тільки тоді, коли вся система вищої освіти сприятиме розкриттю справді людських здібностей і якостей [5, с. 4]. В освітньому процесі, що відбиває гуманістичні тенденції розвитку суспільства і світу, людина навчається бачити світ цілісним, а не дискретним, оскільки цілісне бачення світу забезпечує їй усвідомлення себе як індивідуальності, як особистості моральної, духовної, вільної, впевненої, здорової, що будує свою життєдіяльність як творчий процес творення світу [4, с. 3].

Отже, в рамках дослідження був розроблений та проведений виховний захід «Абстракціонізм. Творчість Василя Кандинського», який передбачав обов'язкову інтеграцію мовленнєвої культури і художнього мистецтва з метою виховного, освітнього, розвиваючого та оздоровчого впливу на духовність особистості [8, с. 9-11].

Переходячи до аналізу артпедагогічної технології, треба зауважити, що оскільки основою цієї технології є метод формування особистості засобами комплексу мистецтв, то в процесі дослідження було вивчено ставлення респондентів до різних видів мистецтва та особливості їхніх художньо-естетичних переваг [6, с. 7]. У рамках дослідження з метою здійснення впливу на читацькі уподобання респондентів та з огляду на проблему дослідження щодо формування мовленнєвої культури, були запропоновані для читання твори видатних українських письменників сучасності: Л. Костенко «Маруся Чурай» та «Берестечко», С. Плачинда «Лебедія», І. Роздобудько «Оленіум», С. Жадан «Ворошиловград», О. Черногуз «Дари пігмеїв» та «Гроші з неба». У результаті проведених заходів ранговий рівень української класичної літератури змінився з 13 (11,8%) до 4 (15,9%), що дозволяє відзначити значний позитивний вплив творів українських письменників. Також відмічено значний сплеск інтересу до мемуарної літератури. Саме таке враження справили на респондентів твори М. Грушевського «Щоденник», О. Барвінського «Спомини мого життя» та збірка «Архів Розстріляного Відродження: матеріали архівно-слідчих справ українських письменників 1920-1930-х років».

Також було проведене анкетування слухачів магістратури щодо їх ставлення до жанрів та музичних стилів. У ході дослідження були запропоновані до прослуховування у вільний час музичні записи концертного репертуару Волинського Інституту мистецтв із творами української та світової класики, серед яких твори Г.Ф. Генделя «Пассакалія», М. Лисенка «Хвилина розчарування», М. Скорика «Мелодія», А. Вівальді «Сільський концерт». Також до прослуховування пропонувалися записи народних пісень у виконанні українського фольклорного ансамблю «Яворина» (художній керівник А. Жданов) [3, с. 22].

У артпедагогічній технології значну роль у вихованні відіграє й кіномистецтво. Пропонувалося переглянути кінострічки із «перлин» світової класики (А Куросава «Сім самураїв», А. Тарковський «Андрій Рубльов», Е. Клімов «Йди та дивись»), а також фільми українських кінематографістів П. Пінчука та Є. Березяка «Дума про Тараса Бульбу», І. Савченко «Богдан Хмельницький», Л. Осики «Гетьманські клейноди», Я. Ланчака «Із життя Остапа Вишні».

У ході дослідження виявлені позитивні тенденції щодо підвищення рівня сформованості мовленнєвої культури, означений нами як достатній (або високий), а саме: підвищення рівня знань сучасної літературної мови, оволодіння термінологічною культурою мовлення, підвищення навичок організації діалогу тощо. У результаті проведеного експериментального навчання за курсом «Мовленнєва культура викладача вищої школи» визначена результативність та ефективність курсу та запропоновано методики з використанням засобів мистецтва, намічено шляхи подальшої самостійної роботи угалузі культури мовлення.

Література

1. Абрамович С.Д. Мовленнєва комунікація : підручник / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 252 с.
2. Буланова-Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы : учебное пособие / М.В. Буланова-Топоркова, А.В. Духавнева, Л.Д. Столяренко, С.И. Самыгин, Г.В. Сучков, В. Е. Столяренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 544 с.
3. Дряпіка В.І. Орієнтація студентської молоді на цінності музичної культури: соціально педагогічний аспект : монографія / В.І. Дряпіка. – К. – Кіровоград : Державне Центральне Українське видавництво, 1997. – 215 с.

4. Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури // Освіта. – 1995. – №5. – С. 3.
5. Олексюк О. Духовний потенціал мистецтва / О. Олексюк // Мистецтво та освіта. – 1996. – №2. – С. 2–6.
6. Рудницька О.П. Мистецтво у контексті розвитку духовної культури особистості // Художня освіта: проблеми виховання молоді : зб. наук, статей. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с.
7. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтв : монографія / Г.П. Шевченко, ОС. Бєлих, Е.А. Зеленов, Т.Л. Антоненко, Н.В. Фунтікова, І.С. Котєнєва. Л.Л. Бутєнко, І.М. Карпенко, О.Г. Ігнатєвич, В.П. Горашук. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006. – 256 с.
8. Филиппова А.В. Абстракционизм. Творчество Василия Кандинского / А.В. Филиппова // Русская словесность. – 2010. – №4. – С. 9–11.
9. Шевченко Г.П. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період : монографія / Г.П. Шевченко, Х.М. Джабер. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006. – 208 с.

В статъе приводится материал по практическому применению педагогических технологий формирования речевой культуры преподавателя вуза с привлечением средств искусства. Рассматриваются результаты применения артпедагогических методик по повышению уровня речевой культуры педагогов.

Ключевые слова: педагогические технологии, речевая культура, средства искусства, артпедагогические методики.

In the article there is the material for practical application of pedagogical technologies of speech culture development of a Higher School teacher based on usage of art means. The results of «art pedagogics» techniques application on the increase of a teacher's speech culture level are also examined in it.

Key words: pedagogical technologies, speech culture, «art pedagogics» techniques.

Будаєва І.Г. – здобувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Н.Є. Міропольська